

Indholdsfortegnelse

Ouverture

Hvad er det, musik og sang kan?	11
Henrik og Michael Falch	14
Musik, der forløser	17
En bagdør til sindet	19
Det uudsigelige	21
Livets lydspor	22

“Sanserne er vejen til det underbevidste”

Samtale med musikterapeut <i>Stephan Skipper</i>	27
--	----

På opdagelse i sangens verden

Sang forbinder os	51
Den danske sangskat	56
Fællessangens gode sideeffekter	57
Ikke alle elsker fællessang	59

“De svære ting forsvinder, når vi synger sammen”

Samtale med organist og korleder <i>Kristin Lomholt</i>	63
---	----

På opdagelse i lydens verden

Lyd er bølger	75
Ind gennem øret	77
Mennesker påvirkes af lyd	79
Lydblomstring	81
Evelyn Glennie	82

“Jeg overlevede ved at synge salmer”

Samtale med sognepræst og forfatter <i>Lone Vesterdal</i>	85
---	----

På opdagelse i stemmens verden

Helbredende lyd	103
Tonering	105
Gregoriansk sang og overtonesang	107
Tonering i andre kulturer	108

“Sang kan åbne for et rum, hvor vi erfarer Gud”

Samtale med guitarist og præst <i>Torsten Borbye Nielsen</i> ...	111
--	-----

På opdagelse i musikkens verden

På opdagelse i musikkens verden	129
Musik i kroppen	131
Musicking	132
Musik som en tidsmaskine	133
Musik og identitet	134
Musikpræferencer	138
Synkronisering	140

“Med musik kan man på et splitsekund skabe spontane erindringer”

Samtale med professor <i>Hanne Mette Ochsner Ridder</i>	143
---	-----

På opdagelse i musikkens påvirkning af sind og krop	
Hjernen er en mixerpult	151
Er musik et sprog?	154
Musik og følelser	156
Musik og sundhed	160
 “Kom i kirke og bliv sundere”	
Samtale med producent ved Musikkens Hus	
<i>Andreas Bellaiche Mathew</i>	163
 På opdagelse i musikkens effekter	
Musik og intelligens	177
Mozarteffekten	179
Hvad med moderne musik?	181
Det helt anderledes	182
 “Gennem musik kan vi nærme os forståelser af Gud”	
Samtale med musiker, underviser	
og forfatter <i>Christian Munch-Hansen</i>	185
 Erfaringer fra en musikterapeut, der også er præst	
Et eksempel fra Australien: Astrid Notarangelo	205
 Konklusioner og egne erfaringer	209
Case fra egen praksis	213

Anbefalinger af sang og musik	217
Salmer fra Den Danske Salmebog	218
Salmer fra 151 salmer	224
Andre salmer	227
Fra Højskolesangbogen	227
 Sange og musik generelt	
Sange	231
Albums om at miste	234
Instrumental musik	234
 Anvendt litteratur	235
Links til materiale på nettet	236

Anvendte forkortelser

- DDS Den Danske Salmebog, Det Kgl. Vajsenhus' Forlag 2003,
1. udgave, 1. oplag.
- HS Højskolesangbogen, Forlaget Højskolerne 2020,
19. udgave, 1. oplag.

Overture

*I heard there was a secret chord
that David played, and it pleased the Lord
But you don't really care for music, do ya?*

Leonard Cohen 1984

Hvad er det, sang og musik kan?

Når kong Saul i Bibelen havde en dårlig dag og var til fare for sine omgivelser, blev hyrdedrengen David tilkaldt. Han kunne spille og synge, og hans musik havde en lindrende virkning på kongen, som faldt til ro og blev sig selv igen: "Hver gang den onde ånd fra Gud kom over Saul, greb David sin citer og spillede. Så fandt Saul lindring og fik det godt, for den onde ånd forlod ham."¹

Leonard Cohen synger i sin sang *Hallelujah*, at David måske havde kendskab til en himmelig akkord, siden hans musik kunne have den virkning. Sandheden er nok snarere, at musik er et sprog, som taler til det dybeste i os, og derfor spiller på nogle eksistentielle strenge, vi ikke er særlig bevidste om.

Denne bog er en undersøgelse af, hvad der er på spil i sang og musik, og hvordan sang og musik kan åbne for de dybder i vores sjæl, hvor vi gemmer vores dyrebareste skatte. Det er ikke forskning, og bogen er ikke fyldt med fodnoter eller en lang literaturliste, for det er mest af alt en nysgerrig musikerpræst, der prøver at indhøste nogle af de erfaringer, mennesker har gjort sig med sang og musik.

Den moderne musikterapi har opdaget, hvordan musik kan berolige mennesker og vække deres "ånd" til live, selv når de er ramt af demens. Den musik, de hørte i deres yngre dage, har lagret sig sammen med livsmod og lyse minder, og alt det kan hentes frem, når de igen hører Elvis synge *Hound Dog*, eller når Louis Armstrongs *What A Wonderful World* lyder i deres ører.

1 1. Samuelsbog 16,23.

Reformatoren Martin Luther mente, at forkyndelse og musik er som to søstre: “Hvad enten du skal opmuntre folk, som er nedtrykte, ave de muntre, give mod til fortvivlede, dæmpe de overmodige, afkøle de elskovssyge, berolige dem, som er opildnet af had, ja, hvem kan vel opregne alle disse følelser, impulser og åndskræfter, som hersker over menneskehjertet og driver folk til godt eller ondt. Kan du tænke dig noget mere virksomt middel end musikken?”²

Store komponister som Bach og Buxtehude har gennem deres musik fortolket og udlagt evangeliet gennem f.eks. arier, passionsmusik, koraler og andre orgelværker. Bachs motto var *Soli Deo Gloria* – Gud alene æren, og for ham var musikken en kanal for Gud til at nå mennesker med sit budskab om nåde og barmhjertighed.

H.C. Andersen har i sit eventyr *Folkesangens fugl* nogle fine overvejelser om, hvordan livet, tiden og historien kan besynges, så musikken skaber kontinuitet og sammenhæng: “Vi fornemmer (fuglens sang) i toner – de bruser som fra kirkens orgel, griber os som klang fra Elverhøj, som ossianske sange, som valkyriens susende vingeslag. Hvilken samklang! Den taler ind i vores hjerte, løfter vor tanke, det er folkesangens fugl, vi hører!” Andersens forståelse af samklang ligger tæt op ad Hartmut Rosas mere moderne begreb resonans.

Musikeren Henrik Goldschmidt fik en vision om, at verden kan repareres med musik. Han tog sin jødiske fløjte med ud til bosniske flygtninge i udrejsecenter Avnstrup, og de begyndte

2 Fra fortalen til Georg Rhau, *Symphoniae jucundae*, 1538.

straks at synge med på deres egne sprog. Musikkens sprog kan forstås og skabe relationer, uanset hvilket sprog du taler med din mund.

Som præst og musiker har jeg livet igennem gjort mig overvejelser omkring musikkens helende virkning. Allerede et par år efter jeg begyndte i mit embede, spurgte en sjælesørger på folkekirkens efteruddannelse, om jeg så tog min guitar med, når jeg havde en samtale? Jeg måtte indrømme, at det havde jeg slet ikke tænkt på. “Det må du endelig gøre! Når du har fået den gudgivne evne, ville det være en fejl ikke at bruge den i arbejdet med at bringe evangeliet til mennesker.” Siden har jeg forsøgt at bringe sang og musik med i alle de sammenhænge, det har været muligt. Og det er min erfaring – uanset om det er en salme, vi synger sammen, en melodi, jeg spiller for nogen, eller et stykke indspillet musik, vi sammen lytter til – at musik forandrer stemningen, så der opstår en atmosfære, hvor afstanden mellem os er blevet kortere. Hvor der er mere lys og glæde i rummet, og hvor følelserne har gjort vores hjerter mere åbne og modtagelige. Som forfatter Peter Høeg fik sagt i udsendelsen “Før søndagen” den 9. december 2023: “Salmer åbner bevidstheden for det åndelige.”

Dem, der har udformet vores gudstjenesteliturgi, har haft disse ting med i deres overvejelser. En gudstjeneste er indkapslet af sang og musik. Orgelet sætter stemningen med præludiet og ledsager salmerne, så menigheden kan følges ad i fællessang og mærke tonernes velgørende strøg. Kunne en sjælesorgssamtale bygges op på samme måde?

Henrik og Michael Falch

Jeg bevæger mig hen ad Roskilde Sygehus' brede gange og finder stuen, hvor jeg har fået at vide, Henrik ligger. Der er en del til stede på stuen. Henrik sidder delvist op i sin seng med en iltmaske for ansigtet. Jeg havde spurgt, om jeg måtte komme på besøg, og de havde meldt, at jeg var velkommen. Når præsten kommer, følger der ofte en alvorsfølelse med. Det signalerer noget om, at døden er rykket tættere på.

Henrik kom med i bestyrelsen for vores lokale kulturforening nogle år tidligere. Jeg kendte ham lidt fra andre sammenhænge i byen og vidste, at han arbejdede med at lave mad i nabobyens sportshal. Jeg lærte ham nærmere at kende gennem arbejdet i vores lokale kulturforening, Kulturgryden, hvor jeg var formand. Bl.a. fandt jeg ud af, at han havde arrangeret koncerter i lokalmiljøet det meste af sit liv. Mens han sad i Kulturgrydens bestyrelse, deltog han ivrigt i vores arrangementer. Han så her en mulighed for at gøre brug af sin mangeårige ekspertise og stod i spidsen for en stor koncert med Michael Falch i en maskinhal ved el-selskabet Andel, som ligger i vores by. Her blev det klart, at Henrik var en blæksprutte, der både sørgede for kontrakt, lys og lyd, vagter, scene, mad og koordinering af hele arrangementet. Michael Falch var en af hans store helte, og han havde lyttet til hans musik hele livet. Gennem svære perioder med rigeligt af alkohol og familiemæssige udfordringer havde Falchs sange og hans indsats gennem initiativet *De vildeste fugle* båret Henrik til det gode sted, han var nu. Det blev en bragende god og udsolgt

koncert, som gav os mod på at arrangere flere events af samme høje kvalitet.

Ved en mindre koncert på det lokale bibliotek knap et år senere kom Henrik gående noget vaklende. Han mente, det var noget podagra eller lignende, der var årsagen. Det var det ikke, for da han var blevet undersøgt, lød meldingen, at han kun havde kort tid igen. Snart efter blev han indlagt på Roskilde Sygehus, og da jeg både kendte ham godt som ven og præst, sad jeg nu i hans sygestue og holdt hans hånd.

Det er ikke altid, man kan sige så meget i den situation. Nogle gange er det slet ikke muligt, men nærværet er ikke mindre vigtigt. Henrik kunne ikke sige meget andet end: "Det er noget skidt." Det kunne jeg kun bekræfte ham i. Jeg fornemmede den gode, gamle Henrik inde bag iltmaske og lukkede øjne, men kræfterne var aftagende. Så slog det mig, at jeg ikke havde fået guitaren med. Hvorfor havde jeg dog ikke det? "Du er jo et musikmenneske," sagde jeg til Henrik. "Jeg kommer tilbage i morgen og har guitaren med. Så kan vi dele nogle sange med hinanden!"

Dagen efter kom jeg gående hen ad samme gang og ind på samme stue. Nu var den fyldt med Henriks mor, børn, niece, nevø og venner. Jeg fik pakket min guitar frem og satte mig mellem Henriks seng og vinduet med nogle sangtekster. Straks vidste jeg, at det her var helt rigtigt, men samtidig også utroligt svært, for musik bringer vores dybeste følelser i spil, og bare at skrive disse ord nu berører mig virkelig meget.

Jeg sang, så godt jeg kunne, Michael Falchs sang *I et land uden høje bjerge* og oplevede undervejs, hvordan ordene pludselig stod lysende klare, når de blev sunget i denne sammenhæng: "I et